

# Spesielle utfordringer for ungdommer med norsk som andrespråk

**Ny Giv**

**2013**

Else Ryen  
ILN, UiO / NAFO

---

## Min første skoledag

... Kunne jeg ikke snakke norsk og ikke engelsk. Alle norske barna snakket med meg men jeg forstod ikke hva dem sa jeg måtte lære å lese bøker. Det kunne jeg. Fordi jeg hadde Fransk i Marokko. Da kunne jeg lese norske bøker men jeg forstod ikke hva dem sa.

(16 år gamle arabisktalende elev, 5 år i Norge)

# Kartlegging

Kartlegging som grunnlag for valg av tiltak overfor den enkelte elev

Hva er viktig å kartlegge?

- botid i Norge og skolefaglig bakgrunn
- hvilket morsmål og kompetanse i morsmål
- kompetanse i andre språk
- skolefaglige kunnskaper og ferdigheter

- norskkompetanse
  - finne ut av hva som er vanskelig
    - norsk språk generelt
    - aktuelle fagspråk
  - ferdigheter i lesing
  - ferdigheter i skriving

# Forslag til kartleggingsverktøy

1: Kartlegging av skolefaglige ferdigheter:

<http://www.hio.no/Enheter/NAFO/Kartleggingsmaterieell/Kartleggingsmaterieell-nyankomne-minoritetspraaklige-ungdommer>

- Tre deler:
  - personlige opplysninger
  - skolefaglige ferdigheter (engelsk, naturfag, samfunnsfag, matematikk og IKT)
  - lese og skriveferdigheter

2: Kartlegging av leseferdigheter på mange språk (13 språk). Kan fås kjøpt ved kontakt med NAFO.

3: Kartleggingsverktøy for norskferdigheter: *Kartleggingsmaterieill Språkkompetanse i grunnleggende norsk*  
[http://www.udir.no/Upload/Kartleggingsprover/5/UDIR\\_Kartleggingsmaterieill\\_bm\\_301007.pdf](http://www.udir.no/Upload/Kartleggingsprover/5/UDIR_Kartleggingsmaterieill_bm_301007.pdf)

## *Del 1 Språkbiografi*

A. Personlige opplysninger

### **B. Mine språk**

- **Språk Jeg har lært språket** (hjemme, i barnehagen, på skolen, blant venner ...)
- **Jeg har lært språket**(i antall år/måneder)
- **Jeg kan forstå språket**
- **Jeg kan snakke språket**
- **Jeg kan lese språket**
- **Jeg kan skrive språket**
- **Jeg bruker språket sammen med**

## C. Min språklæring

- **Jeg lærer språket fordi**
- **Jeg lærer språket best når jeg** (snakker med familie, snakker med venner, arbeider i grupper, gjør lekser, leser bøker, bruker internett, ser på film ... osv)
- **Når jeg ikke forstår, eller når jeg trenger hjelp til å lære**(spør jeg medelever, ber jeg lærer om hjelp, bruker jeg ordbok, spør jeg hjemme, bruker jeg internett ... osv)
- **Dette ønsker jeg å kunne på språket**
- **For å lære mer av språket vil jeg**



## *Del 2 Kartleggingsverktøyet*

- a. Nivåbeskrivelser
  - Basert på hovedområdene og nivåene i læreplanen og gir oversikt over ulike kompetansemål
- b. "Eleven kan" – utsagn
  - Inneholder skjema for ulike ferdigheter som elevene skal mestre

Andre kartleggingsverktøy, knyttet opp mot det felles europeiske rammeverket og mot kompetansemål i Kunnskapsløftet

- *Europeisk språkperm 6 – 12 år*
- *Europeisk språkperm 13 – 18 år*

<http://www.fremmedspraksenteret.no/nor/fremmedspraksenteret/laringsressurser/den-europeiske-sprakpermen>

## Etter kartlegging

- Hvis det norske språket er svakt utviklet, og eleven kan morsmålet godt: veien gjennom morsmålet.
- Mestrer norsk allmennspråk, men ikke fagspråket: fokus på ordforråd.
- Vanskeligheter på begge språk: bruk av den totale språkkompetansen, både morsmål og norsk – og av andre språk eleven kan.
- Mulige tiltak:
  - bruk av tospråklig lærer: morsmålsundervisning / morsmålsstøtte / tospråklig fagopplæring
  - aktiv bruk av elevfellesskap
  - bruk av morsmålsressurser på nett

# NOU 2010: 7 *Mangfold og mestring*

## Østbergutvalgets vurderinger

- Utvalget anbefaler økt og variert bruk av virkemidlene særskilt norskopplæring, morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring.
- Bruken av virkemidler må være tilpasset den enkelte elevs behov
  - blant annet vurdert ut fra alder, første- og andrespråksnivå og tidligere skolebakgrunn.
- Utvalget vil særlig fremheve potensialet i tospråklig fagopplæring i videregående opplæring.
- Utvalget ser positivt på at det er innført plikt til kartlegging, og mener dette er et godt tiltak for å løse elevene videre til ordinær undervisning.

# Et sentralt tiltak: Foreldresamarbeid

- Av betydning for alle, men spesielt for minoritetsspråklig ungdom.
- Bruk av tolk ved behov er svært viktig.
- Filmsnutt:  
<http://www.skoleipraksis.no/flerkulturell-opplering/filmer/skole-hjem-samarbeid-pa-videregaende-trinn/>

# Rett til særskilt norskopplæring

- etter læreplan i grunnleggende norsk for språklige minoriteter eller etter en tilpasning av læreplan i norsk (jf. opplæringsloven § 2-8, 3-12)

Nødvendig tiltak hvis bruk av ordinær norskplan: tilrettelegging som ivaretar at elevene er andrespråksinnlærere.

# Læreplaner

Grunnleggende norsk for elever fra språklige minoriteter

- Hovedområdet *lytte og tale* dreier seg om å **forstå norsk tale, utvide ordforråd og begreper og gjøre seg forstått på norsk.** Det innebærer å **lytte og gjenkjenne språklige størrelser som lyder, ord, uttrykk og begreper, og å kunne bruke disse i egen tale.** Videre omfatter hovedområdet **utvikling av kommunikative ferdigheter** gjennom muntlig språkbruk i forskjellige situasjoner og i arbeid med ulike temaer.

## Norsk

- Hovedområdet *muntlige tekster* dreier seg om muntlig kommunikasjon, det vil si å lytte og tale og utforskning av muntlig tekst. Sentralt er utvikling av ulike språklige roller og sjangere og forståelse for hvordan man tilpasser språk og form til mottaker og til formål med teksten. Å lytte og tale er en del av hverdagens omgangsformer og er sentralt for sosial og kulturell kompetanse og for estetisk utfoldelse og opplevelse.

# Vekt på muntlige ferdigheter

- Det er en krevende prosess å avkode og forstå talt språk.
- Uttaleproblemer har sammenheng med nye uttalemønstre, men er også knyttet til problemer med å oppfatte lyder og intonasjonsmønstre.
- I andrespråkspedagogikk må derfor lytteforståelse og uttaletrening få en sentral plass.



*Jeg er halv portugisisk, halv fransk, og jeg har bode i Norge for 8 måned nå. I frytiden liker jeg å gå på strand i sommer, og ski i vinteren. ...*

*Jeg liker kanskje mye dette skolen. Folk er snill og lærer er god. ...*

*Jeg tror min beste fagene er fransk, men uansett jeg vil ikke ta litteratur i vederagånne. Men de som jeg like beste er Fisik.*

*De dårligste er kanskje matematik. Sellom jeg liker det, jeg ta ikke så veldig god marker.*

*...*

*Jeg synes at norsk er en veldig interessant sprøk.*

(Elev i 10. klasse)

Teksten gjenspeiler noen sentrale problemområder i norsk. Hvilke?

Hvordan kan undervisningen legges til rette slik at denne eleven utvikler skriftspråkskompetanse i norsk?

# Trekk ved innlærerspråket i teksten

## Hva har eleven problemer med?

- ordvalg
- ortografi – kan gjenspeile problemer med norske lyder
- substantivbøying
- samsvarsbøying
- bruk av bestemt form
- verbbøying

## Andre sentrale problemområder i norsk

- bruk av verbformer for fortid og framtid
- setningsstruktur – V2-regelen
- ulikheter i setningsstruktur helsetning – leddsetning
  - Plassering av nektingsadverbial
- subjektstvang
  - Det-setninger
- passiv
- partikkelverb

# Ordinnlæring - begrepslæring

- Viktig å være klar over om elevene har begreper og kjenner ordene de skal lære på norsk eller om de både mangler ord og begreper innenfor det aktuelle området
- Ordinnlæring=kan ordet på et annet språk, trenger å lære det norske ordet.
- Begrepsinnlæring= læring av et ords innhold, læring av hva et begrep innebærer
  - Ord og begrep – variasjon mellom språk
    - norsk: *tak* (innvendig og utvendig tak)
    - engelsk: *ceiling / roof*

- *"Trollet bodde i vann med fart i"*
- *"Amir kan ikke begrepet for foss"*

Kjelaas, Irmelin 2009: "Trollet bodde i vann med fart i" om stimulering av ord- og begrepskompetanse hos flerspråklige førskolebarn. I *NOA norsk som andrespråk 2-2009*. Oslo: Novus.

- Forståelse av ord, termer og begreper sentralt
  - Et godt ordforråd gjør det mulig å utforske ulike kunnskapsområder.
- Men ikke bare ord
  - Ordlæring henger sammen med å lære seg den syntaktiske informasjonen som er knyttet til ordene.
  - Ordene i bruk – skiftende betydninger.
- *Er vi tydelige nok – bruker vi nok ord i undervisningen?*

# *Vet vi nok om hva som er kjent for eleven og hva som er nytt for eleven?*

*Er det lærestoffet eller er det språket opplæringen foregår på som er utenfor rekkevidde?*

- De som behersker undervisningsspråket har mulighet til å rette oppmerksomheten først og fremst mot den faglige komponenten i kommunikasjonen.
- Det stilles dobbelt krav til dem som ikke forstår undervisningsspråket godt nok
  - Å forstå den språklige komponenten
    - Innholdsord, funksjonsord, grammatiske strukturer
  - Å forstå den faglige komponenten

# Innholdsforståelse og begreper på morsmålet som grunnlag for tilegnelse av ny kunnskap

Har eleven innholdsforståelse på morsmålet?

- Dersom eleven har kunnskaper om et emne, tjener det som stillas for å forstå nye termer og integrere ny informasjon.
- Dersom andrespråkseleven har gode kunnskaper – og kanskje vet mer om et emne enn de enspråklige medelevene, kan han / hun forstå mye av det de leser og hører på tross av manglende forståelse for spesielle ord og grammatiske strukturer.

Tiltak: kartlegging / samtaler for å kunne utnytte elevens kunnskapspotensial.

Legge til rette slik at eleven få mulighet til å vise noe av hva han / hun kan – selv om norskkunnskapene skulle være svake.



# Tiltak for å utvikle elevenes kompetanse på tvers av fag

- Lærersamarbeid
- anlegge et helhetsorientert perspektiv på innsatsen overfor minoritetsspråklige elever
- vekt på alle faglæreres ansvar for arbeid med de grunnleggende ferdighetene

# Lære bedre og forstå bedre

”Jeg vil kalle denne satsingen for en nasjonal dugnad der alle nivåer og alle fag i grunnopplæringen skal bidra til at elevene blir bedre til å utvikle faglig kunnskap og viten og til å kommunisere og samhandle med andre i et bredt spekter av sammenhenger. Dette har altså skjedd ved at det i læreplanen for hvert fag er formulert en tekst om grunnleggende ferdigheter som gir en enkel og deskriptiv omtale av ferdighetenes bidrag til elevens læring i faget.”

Anders Isnes: Grunnleggende ferdigheter. Et felles løft for alle fag. *Naturfag* nr. 2, 2006

# Tekster fra elev på Vg2 – yrkesfag

## *Oppgave i norsk*

Mitt favorittnettsted er STARTSIDEN.NO

Fordi når åpner jeg siden først ser jeg på bilder nyhetene gjelder om deretter står en liten tekst ved siden av bilder, hvis jeg er interessert i da kan jeg bare klikke lenken da får jeg opp hele saken som kan Også det fins alt på den nettside som trenger å ha det.

Det er bra nettside, men jeg synes det er litt kjedelig.

Det er ikke noe likhet på den skolenettside og mitt favorittsted

Det er litt dårlig på starten og dårlig informasjon på starten

## *Oppgave i yrkesfag*

### Oppgave 1.

- Ett vannbåret varmeanlegg består av radiator, kjele, vannpumpe, reguleringsventiler, termostatt, vannpumpe for tur og rettur, vannledninger og skjøntventiler.

### Oppgave 2.

- Det vil si at først skal det monteres termostatt til å stille varmen etter ønske også den sender signal til reguleringsventil som sitter ved pumpa på sentral eller ventilasjons rommet. Ventilen gir signal til pumpa hvor mye varmt vann skal sendes til radiatoren.

# Sentrale forutsetninger for god lese- og skriveutvikling

- stort ordforråd
- godt organiserte begreper, at ordene ikke oppfattes som enkeltstående, men inngår i begrepssystemer med over- og underbegreper
- kunnskaper om ords morfemstruktur
- god kompetanse i syntaktiske strukturer

# Noen sentrale punkter knyttet til lesing & skriving

- Behov for tilgang på variert lesestoff
- Bevissthet om språklige faktorer ved valg av tekster
- Stor vekt på førlesingsfasen (språklig og innholdsmessig)
- Ekstra vekt på arbeid med å utvikle metakognitiv innsikt
- Hvis eleven kan lese på andre språk, bruke dette som en ressurs i opplæringen
- Regelmessig skriving i norsk og andre fag
- Stor vekt på førskrivingsfase med fokus på ordforråd
- Proessorientert skriving
- Fokus på utvikling av innhold
- Mulighet for skriving som ikke skal evalueres f. eks. logg
- Utnytte elevens evt. skriftferdigheter i morsmål og ander språk

Anbefalt litteratur:

Anne Golden og Lise Iversen Kulbrandstad: Teksten som utgangspunkt for arbeid med lesing og ordforråd. Andrespråksdidaktiske utfordringer i videregående opplæring. *NOA norsk som andrespråk 2 - 2007* (Kan bestilles fra <http://www.mamut.net/novus/shop/>)

Elisabeth Selj: Skrivning når norsk er andrespråk. I Selj og Ryen (red): *Med språklige minoriteter i klassen*. Cappelen Akademisk forlag 2008

Ingebjørg Tonne m. fl.: Poesi og lingvistiske kontraster. Språklig oppmerksomhet i klasserommet *NOA norsk som Andrespråk 2 - 2011*.

# Utfordringer for sent ankomne elever i vgo

- Norsk som ferdighetsfag og som et tungt kunnskapsfag
- Læreplanen i norsk som andrespråk er tilpasset elever som møter skolen med en annen språklig og kulturell bakgrunn enn elever som har **språklig og kulturell morsmålskompetanse i norsk.** (KUF 1998:8)
- "Det er først og fremst kulturdimensjonen i morsmålsfaget norsk som gjer at språklege minoritets elever fell av." (Stein 2001)



Ny Giv for andrespråkselever:

Forslag til Læreplan i norsk for elever i videregående opplæring med kort botid i Norge

*kort botid = mindre enn seks år*

- [http://www.udir.no/Upload/hoeringer/2012/051212/051212\\_Hoeringsnotat\\_norsk\\_kort\\_botid.pdf?epslanguage=no](http://www.udir.no/Upload/hoeringer/2012/051212/051212_Hoeringsnotat_norsk_kort_botid.pdf?epslanguage=no)
- [http://www.udir.no/Upload/hoeringer/2012/051212/051212\\_LP\\_norsk\\_kort\\_botid.pdf?epslanguage=no](http://www.udir.no/Upload/hoeringer/2012/051212/051212_LP_norsk_kort_botid.pdf?epslanguage=no)
- likeverdig med læreplan i norsk, men med et tydeligere språklæringsperspektiv
- norsk språk, kultur og litteratur skal ses i lys av elevenes egen erfaringsbakgrunn og kunnskap om eget morsmål

- understreker betydningen av å arbeide med de grunnleggende ferdighetene
- betydningen av å arbeide systematisk med muntlige ferdigheter for å kunne utvikle gode lese- og skriveferdigheter
- egne mål knyttet til uttale, forståelse av talt språk og utvikling av ordforråd
- kompetansemål knyttet til læringsstrategier
- peker på at kravene til ordforråd, språkføring og formell mestring ikke skal være like høye for denne elevgruppa som for elever med førstespråkskompetanse i norsk
- ikke kompetansemål knyttet til eldre skjønnlitteratur
- elevene skal ikke måtte gjøre rede for forskjeller mellom norrønt og moderne norsk eller mellom norsk og de andre nordiske språkene
- elevene skal ikke prøves i sidemål

# Nyttige nettsider

- En nettside hvor du kan finne oversikt lovverk, læreplaner, eksempelsamlinger, ressursbank mm i forhold til opplæring av minoritetsspråklige: <http://www.hio.no/Enheter/NAFO>
- Nettbasert ordbok på norsk og 15 ulike språk: <http://lexin.udir.no/lexin.html>
- Bildeordbok med lyd på norsk og 32 språk: <http://gandalf.uib.no/lexin/bildetema/>
- Tema morsmål: En nettside med nettressurser for bruk i undervisningssituasjoner rettet mot flerspråklige: <http://www.morsmal.no>

- En database for lærere med materiell og læremidler for minoritetsspråklige: <http://mino.udir.no/id/1.0>
- Filmer om flerkulturell opplæring:  
<http://www.skoleipraksis.no/flerkulturell-opplering/>
- Nettsted som kan brukes i lese og skriveopplæring for minoritetsspråklige:  
[http://minvei.no/read\\_container/f1e2fd3f-47c9-4e55-a493-b7467306c372](http://minvei.no/read_container/f1e2fd3f-47c9-4e55-a493-b7467306c372)
- Ukeavis på lett norsk. Med podcast/mp3:  
<http://www.klartale.no/>
- Bibliotektilbud for minoritetsspråklige med bøker til utlån på mange språk: <http://www.dfb.deichman.no/>